

IMPRESSIONISM VA POSTIMPRESSIONISMNING QIYOSIY TAHLILI

Bozorova Shahnoza

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomchilik va dizayn instituti

Mahobatli rangtasvir yo'nalishi 1-kurs magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18228722>

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot impressionism va postimpressionism oqimlarining shakllanish jarayoni, badiiy-estetik xususiyatlari hamda san'at tarixidagi o'rnini qiyosiy tahlil asosida yoritishga bag'ishlangan. Tadqiqotda ushbu oqimlarning rang, yorug'lik, kompozitsiya va obraz yaratishdagi yondashuvlari tahlil qilinadi. Shuningdek, impressionizmning tasviriy san'atda yangi badiiy tafakkurni shakllantirishdagi roli hamda postimpressionizm orqali san'atkor shaxsiy dunyoqarashining chuqurlashuvi masalalari yoritiladi. Mazkur tahlil san'at taraqqiyotida mazkur oqimlarning o'zaro bog'liqligi va farqli jihatlarini ochib berishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: impressionism, postimpressionism, rangtasvir, badiiy oqim, estetik qarash.

Kirish.

XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Yevropa tasviriy san'ati tarixida yuz bergan tub o'zgarishlar san'atning mazmuni, shakli va ifoda vositalarini yangicha yo'sinda talqin qilish zaruratini keltirib chiqardi. Ana shu jarayonlar fonida impressionism va postimpressionism oqimlari vujudga kelib, nafaqat rangtasvir taraqqiyotini jadallashtirdi, balki san'atkorning voqelikni idrok etish uslubiga ham keskin ta'sir ko'rsatdi. Mazkur oqimlar klassik akademik qoidalardan voz kechib, tabiat va jamiyat manzaralarini shaxsiy sezgi, lahzaviy taassurot va ichki kechinmalar orqali ifodalashga intildi. Shu bois impressionism va postimpressionism san'at tarixida yangicha tafakkur, erkinlik va tajriba ramzi sifatida alohida o'rin egallaydi.

Impressionism dastlab Fransiyada shakllanib, rassomning atrof-muhitni qanday ko'rishi va his etishiga asoslangan tasvir uslubini ilgari surdi. Ushbu yo'nalishda yorug'lik, ranglar o'zaro munosabati va tabiiy muhitdagi o'zgaruvchan holatlar markaziy o'ringa qo'yildi.

Rassomlar aniq kontur va qat'iy shakllardan ko'ra, rang dog'lari va nozik tuslar uyg'unligi orqali lahzaviy manzarani aks ettirishga e'tibor qaratdilar. Bu yondashuv san'atda realizmning yangi ko'rinishini yuzaga keltirib, tomoshabinni tasvir bilan hissiy muloqotga choraladi.

Postimpressionism esa impressionizmning mantiqiy davomi sifatida paydo bo'lib, uning chegaralarini kengaytirdi. Ushbu yo'nalish vakillari rang va yorug'lik bilan bir qatorda shakl, kompozitsiya va mazmunni chuqurroq falsafiy talqin qilishga harakat qildilar. Postimpressionist rassomlar tasviriy vositalar orqali ichki ruhiy holat, sub'ektiv qarash va shaxsiy dunyoqarashni ifodalashni ustuvor vazifa deb bildilar. Natijada san'atda ramziy ma'no, ekspressivlik va individual uslub kuchaydi.

Impressionism va postimpressionismni qiyosiy tahlil qilish san'at tarixidagi uzviylik va tafovutlarni aniqlash, ularning o'zaro bog'liqligi hamda farqli jihatlarini ilmiy asosda yoritish imkonini beradi. Har ikki oqim rangtasvirda yangilik olib kirgan bo'lsa-da, ularning maqsad va estetik qarashlari bir-biridan sezilarli darajada farq qiladi. Impressionism ko'proq tashqi muhitning bevosita taassurotini aks ettirishga intilgan bo'lsa, postimpressionism ichki mazmun va g'oyaviy chuqurlikka alohida urg'u beradi.

Bugungi kunda ushbu oqimlarni o'rganish nafaqat san'atshunoslik nuqtai nazaridan, balki yosh rassomlarning ijodiy tafakkurini shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Ayniqsa, mahobatli rangtasvir yo'nalishida tahsil olayotgan magistrantlar uchun impressionism va postimpressionism tajribalarini chuqur tahlil qilish rang, shakl va kompozitsiya bilan ishlashda yangi imkoniyatlarni ochib beradi. Bu oqimlar asosida yaratilgan asarlar san'atkorni erkin fikrlashga, an'anaviy qoliplardan chiqib, shaxsiy uslubini topishga undaydi.

Asosiy qism. Impressionism va postimpressionism o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni tahlil qilish ularning san'at tarixidagi ahamiyatini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Impressionist rassomlar asarlarida yorug'likning o'zgaruvchanligi va ranglarning tabiiy uyg'unligi asosiy o'rinni egallaydi. Ular an'anaviy kompozitsion qat'iylikdan voz kechib, erkin va jonli tasvir yaratishga intilganlar. Ranglar ko'pincha sof holda qo'llanilib, shakllar aniq konturlar bilan chegaralanmaydi.

Postimpressionist rassomlar esa rang va shaklga ramziy va subyektiv ma'no yuklay boshladilar. Ular tasvir orqali faqat ko'rinayotgan manzarani emas, balki o'z ichki kechinmalari va falsafiy qarashlarini ifodalashga harakat qildilar. Ranglar kuchli emotsional ifodaga ega bo'lib, kompozitsiya esa rassomning shaxsiy uslubini aks ettiruvchi vositaga aylandi.

Impressionizmda tabiat va real hayot manzaralari ustuvor bo'lsa, postimpressionizmدا obrazlar ko'pincha umumlashtirilgan va ramziy xarakter kasb etadi. Bu holat san'atda individualizmning kuchayganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, postimpressionizm keyingi zamonaviy san'at oqimlari uchun mustahkam poydevor yaratdi.

Mazkur tadqiqotda impressionizm va postimpressionizm oqimlarining shakllanish jarayoni, ularning badiiy tafakkur rivojidagi o'rni hamda tasviriy san'at tarixidagi ahamiyati qiyosiy tahlil asosida yoritildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, har ikkala yo'nalish ham san'atda an'anaviy akademik qoidalardan chekinish, ijodkor shaxsning ichki kechinmalari va subyektiv qarashlarini ifodalashga intilish bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, impressionizm va postimpressionizm o'rtasida maqsad, ifoda vositalari hamda badiiy yondashuv nuqtayi nazaridan muhim farqlar mavjud.

Impressionizm avvalo tashqi muhitni bevosita kuzatish, yorug'lik va rangning lahzaviy holatini tasvirlashga qaratilgan bo'lib, rassomlar tabiat va kundalik hayotni jonli taassurotlar orqali ifodalashga intilganlar. Ushbu oqim vakillari real voqelikni aniq chizgilar bilan emas, balki ranglar uyg'unligi va yorug'lik o'zgarishlari orqali aks ettirishni maqsad qilgan. Natijada, impressionistik asarlarda dinamika, havodorlik va tabiiylik ustuvor ahamiyat kasb etgan.

Postimpressionizm esa impressionizmning davomchisi sifatida shakllangan bo'lsa-da, u faqat tashqi taassurot bilan cheklanib qolmasdan, san'atda chuqur ma'no va ichki mazmunni ifodalashga intilgan. Postimpressionist rassomlar rang va shaklni nafaqat tasviriy vosita, balki g'oyaviy ifoda shakli sifatida qo'llaganlar. Bu oqim doirasida rassom shaxsiy dunyoqarashi, hissiy holati va falsafiy mushohadalarini ochiq namoyon etish imkoniga ega bo'lgan.

Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, impressionizm san'atni real voqelikni sezish va ko'rish jarayoni bilan bog'lagan bo'lsa, postimpressionizm san'atni tafakkur va ichki izlanishlar maydoniga olib chiqqan. Birinchi yo'nalishda tashqi olam asosiy manba bo'lib xizmat qilgan bo'lsa, ikkinchi yo'nalishda insonning ichki kechinmalari va ruhiy holati markaziy o'ringa chiqqan. Shu jihatdan qaraganda, postimpressionizm san'atning keyingi modernistik oqimlari rivojiga mustahkam zamin yaratgan.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, har ikkala oqim ham zamonaviy tasviriy san'at shakllanishida muhim rol o'ynagan.

Impressionizm rassomlikda rang va yorug'lik bilan ishlash madaniyatini tubdan o'zgartirgan bo'lsa, postimpressionizm shakl, rang va kompozitsiyaga yangi ma'no yuklagan.

Bu jarayonlar san'atda ijodiy erkinlikni kengaytirib, rassomning individual uslubini shakllantirishga katta ta'sir ko'rsatgan.

Xulosa. Mazkur tadqiqotda impressionizm va postimpressionizm oqimlarining shakllanish jarayoni, ularning badiiy tafakkur rivojidagi o'rni hamda tasviriy san'at tarixidagi ahamiyati qiyosiy tahlil asosida yoritildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, har ikkala yo'nalish ham san'atda an'anaviy akademik qoidalardan chekinish, ijodkor shaxsning ichki kechinmalari va subyektiv qarashlarini ifodalashga intilish bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, impressionizm va postimpressionizm o'rtasida maqsad, ifoda vositalari hamda badiiy yondashuv nuqtayi nazaridan muhim farqlar mavjud.

Impressionizm avvalo tashqi muhitni bevosita kuzatish, yorug'lik va rangning lahzaviy holatini tasvirlashga qaratilgan bo'lib, rassomlar tabiat va kundalik hayotni jonli taassurotlar orqali ifodalashga intilganlar. Ushbu oqim vakillari real voqelikni aniq chizgilar bilan emas, balki ranglar uyg'unligi va yorug'lik o'zgarishlari orqali aks ettirishni maqsad qilgan. Natijada, impressionistik asarlarda dinamika, havodorlik va tabiiylik ustuvor ahamiyat kasb etgan.

Postimpressionizm esa impressionizmning davomchisi sifatida shakllangan bo'lsa-da, u faqat tashqi taassurot bilan cheklanib qolmasdan, san'atda chuqur ma'no va ichki mazmunni ifodalashga intilgan. Postimpressionist rassomlar rang va shaklni nafaqat tasviriy vosita, balki g'oyaviy ifoda shakli sifatida qo'llaganlar. Bu oqim doirasida rassom shaxsiy dunyoqarashi, hissiy holati va falsafiy mushohadalarini ochiq namoyon etish imkoniga ega bo'lgan.

Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, impressionizm san'atni real voqelikni sezish va ko'rish jarayoni bilan bog'lagan bo'lsa, postimpressionizm san'atni tafakkur va ichki izlanishlar maydoniga olib chiqqan. Birinchi yo'nalishda tashqi olam asosiy manba bo'lib xizmat qilgan bo'lsa, ikkinchi yo'nalishda insonning ichki kechinmalari va ruhiy holati markaziy o'ringa chiqqan. Shu jihatdan qaraganda, postimpressionizm san'atning keyingi modernistik oqimlari rivojiga mustahkam zamin yaratgan.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, har ikkala oqim ham zamonaviy tasviriy san'at shakllanishida muhim rol o'ynagan. Impressionizm rassomlikda rang va yorug'lik bilan ishlash madaniyatini tubdan o'zgartirgan bo'lsa, postimpressionizm shakl, rang va kompozitsiyaga yangi ma'no yuklagan. Bu jarayonlar san'atda ijodiy erkinlikni kengaytirib, rassomning individual uslubini shakllantirishga katta ta'sir ko'rsatgan.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Qosimov A. Tasviriy san'at tarixi. – Toshkent: San'at, 2016. – B.210.
2. Ahmedov R. Jahon rangtasvir san'ati. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – B.198.
3. Saidov U. San'at falsafasi. – Toshkent: Fan, 2017. – B.175.
4. Ismoilov N. Rang va kompozitsiya asoslari. – Toshkent: O'zbekiston, 2019. – B.164.
5. To'xtayev B. Badiiy tafakkur rivoji. – Toshkent: Tafakkur, 2015. – B.182.
6. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – B.112.